

מים, זה לא הומניטרי?

שי גרינברג*

ממשלת ישראל ממשיכה לעכב העברת ציוד וחומרים חיוניים לתיקון הנזקים שנגרמו לתשתית המים והביוב ברצועת עזה בעקבות סבב הלחימה האחרון. יש לכך השלכות הומניטריות מרחיקות לכת

ההפצצות גרם לטלטול ושבירה של רכיבים פנימיים במתקנים ולפגיעות בצנרת אשר גוררים שרשרת של תקלות.

על פי נתוני רשות המים של עיריית החוף ברצועה (CMWU), שליש מהצנרת שניזוקה בלחימה עדיין לא תוקנה כראוי. צריכת המים הביתית לנפש צנחה לכ-55 ליטרים ליום, כמחצית הכמות המינימלית היומית שעליה ממליץ ארגון הבריאות העולמי. איכות המים גם היא נפגעה - ריכוזי הכלוריד, המצביעים על מליחות, עלו ל-800-1000 מ"ג לליטר מים מ-400-600 מ"ג לליטר, והתושבים מעידים על טעם של חלודה במי השתייה ועל

תשתיות המים בעזה לאחר מבצע שומר חומות

לאחד מכל חמישה אנשים ברצועת עזה כעת אין גישה סדירה למים זורמים או נקיים. התקפות ישראל ברצועה בחודש מאי האחרון גרמו להרס כבד בתשתיות ומתקנים אזרחיים, וכגעו קשות גם בתשתיות המים לשתייה, היגיינה ותברואה. רשתות, צינורות, מתקני התפלה, מאגרי מים, בארות, תחנות שאיבה ומתקני טיהור שפכים - אלה ועוד נפגעו באופן ישיר ועקיף מההפצצות. חלקם אף יצאו מכלל שימוש. נזקים רבים שנגרמו בלחימה עדיין ממשיכים להתגלות. הדף

תחנת התפלת מים בדרום הרצועה, משרתת כ-75 אלף איש. עובדים על חיזוק יכולת היצור שלה, אך נחוצים לשם כך חומרים אלקטרומכניים רבים. צילום באדיבות CMWU

סבבי לחימה קודמים ומדיניות הסגר וההגבלות שישראל משיתה על הרצועה מנעו במשך שנים תיקון ופיתוח של תשתיות המים והביוב. בתקופות המוגדרות כשגרה, ישראל מקטלגת כ-70% מהפריטים האזרחיים הנחוצים למערכות ברצועה כ"דו-שימושיים", מכיוון שהיא חושדת שימשו לצרכים צבאיים

* הכותבת היא דוברת ארגון זכויות האדם "גישה", לקידום חופש התנועה לפליסטינים ולסחורות מרצועת עזה ואליה

תחנה לטיפול בשפכים באזור מזרח אל-בריג'. משרתת את העיר עזה ואת האזור המרכזי ברצועה
צילום: באדיבות CMWU

לכל הגורמים באזור - תוציאו את המים ואת החשמל מהסכסוך", סיכם והפציר בנו להפיץ את קריאתו.

בשבועות שחלפו מאז פגישתנו, ישראל החלה לאפשר טפטוף איטי של סחורות לתוך הרצועה. כניסת דלק לתחנת הכוח אושרה רק ב-28 ביוני, וכניסת רוב הפריטים וחומרי הגלם החיוניים לתפקוד ושיוקום תשתיות אזרחיות נותרה חסומה. ב-5 ביולי, בשל מחסור באנטיסקלנטים, החיוניים למניעת הצטברות משקעים בממברנות המשמשות לסינון המים, דיווח ה-CMWU כי הוא נאלץ להשבית את אחד ממתקני ההתפלה ברצועה, אשר מספק מים לכ-200 אלף תושבים. המחסור איים גם על הפעלתם של שני מתקני ההתפלה הנוספים ברצועה, ורק לאחר התערבות של גורמים בינלאומיים אפשרה ישראל את הכנסת החומרים דרך מעבר כרם שלום.

בדברים שנשא נגן מספר ימים לאחר מכן, ב-13 ביולי, הוא הדגיש כי: "אנחנו דואגים לסייע מבחינה הומניטרית גם לתושבי עזה. אנחנו, אזרחי ישראל, ערבים כיהודים, אנחנו בני אדם, זוכרים שיש מיליוני אנשים ברצועת עזה ונבחן כל מה שניתן מבחינה הומניטרית. זה גם האינטרס שלנו". בהמשך דבריו, הבהיר כי ישראל מתנה את שיוקום הרצועה בפתרון סוגיית השבויים והנעדרים הישראליים.

בעקבות הדיווחים הנוספים על "סיוע הומניטרי", פנינו אל נג'אר כדי לברר מה מצב

הנזקים שנגרמו למתקניהן, וחומרי בניה - לא הורשו להיכנס מישראל לעזה.

דיווח מן השטח

בתחילת חודש יוני נפגשנו עם המהנדס מאהר נג'אר, תושב הרצועה וסמנכ"ל ה-CMWU. בשיחה שקיים בזום עם עובדי "גישה", נג'אר נראה מודאג מאוד. הוא נשמע מיואש. "נחוצים לנו בדחיפות 5,000 סוגי פריטים שונים לתיקון רשתות ומערכות המים והביוב. ישראל לא מאפשרת להכניס אף אחד מהם לרצועה", אמר, והוסיף כי ציוד הנחוץ לתפקוד ולבנייה של התשתיות עדיין תקוע במחסנים באשדוד, לאחר שנקנה, בחו"ל או בישראל, והכנסתו לרצועה כבר אושרה מצד המדינה טרם הלחימה.

נג'אר סיפר כי הוא מוטרד מאוד מהמחסור הקשה שנוצר בצינורות ברזל עוד לפני הלחימה, עקב החרפה בהגבלות שהטילה ישראל על הכנסתם לרצועה בשנה האחרונה. "רק הסוג הזה מתאים לכל הרשתות והמערכות בעזה, ועומד בלחץ השאיבות הגבוה. אין לו חלופה". לאחר הלחימה, הסביר, נוצרו חסכים קשים רבים, בין היתר במשאבות, בשסתומים, בצינורות מסוגים שונים, ברשתות מתכת לסינון חול ממים שאובים ובחומרי גלם. המחסור באפוקסי, לדוגמה, מעכב את השלמת העבודה על מתקן התפלה חדש, שנבנה במימון ארגון סיוע בינלאומי. "אני תמיד אומר

נזקים לעור ולשיער לאחר הרחצה. כשליש ממי השופכין, בערך 50 אלף מ"ק מדי יום, אינם מטופלים או מטופלים חלקית בלבד. חלק ממי הביוב נאגרים בלגונות בקרבה לשכונות מגורים ומחלחלים למי התהום, חלקם מוזרמים לים - המפלט היחיד מחום הקיץ עבור תושבי הרצועה - ומתערבבים בגלים שנישאים לחופי אשקלון ומעבר להם. ב-11 במאי, ישראל עצרה לחלוטין כניסת סחורות מישראל והגדה לרצועת עזה דרך מעבר כרם שלום, וביניהן חומרי בניין, חומרי גלם, חלקי חילוף ועוד ציוד רב החיוני לתפעול השוטף של תשתיות המים והביוב. לצד זאת נעצרה גם כניסת דלקים לתחנת הכוח היחידה בעזה, מה שהשליך ישירות על תפקוד תשתיות המים והתברואה, ובמיוחד על תפקוד מתקני טיהור השפכים אשר תלויים באספקת חשמל סביב השעון.

יומיים לאחר שהושגה הפסקת אש, ב-23 במאי, צוטט ער הביטחון, בני נגן, בעיתון הארץ אומר: "אנחנו צריכים לאפשר את המענה ההומניטרי הבסיסי ככל שיידרש. את כל היתר אנחנו צריכים להתנות בקידום ופתרון של סוגיית השבויים והנעדרים". בתום הלחימה החלה ישראל להתיר כניסה לעזה רק של משאיות נושאות מזון, תערובות מזון לחיות משק וסיוע הומניטרי המיועד לארגונים בינלאומיים. כל הסחורות האחרות - ובתוכן דלק הנדרש לתחנת הכוח, ציוד חיוני לתפעול תשתיות בסיסיות ושיוקום

הכנסת הציוד והחומרים החיוניים לתשתיות המים והביוב. "מצבנו גרוע עוד יותר משהיה בשיחתנו הראשונה", הוא מסר. "ישראל עדיין מונעת כניסה של אלפי פריטים, השתמשנו בציוד שעוד נותר לנו לתיקון מהנזקים אך המלאי אזל לחלוטין, ובגלל המחסור הקשה בחומרי גלם יש גם הפסקה בייצור המקומי של חלק מהצינורות שנחוצים למערכות המים". הכניסה המצומצמת של סחורות שמתאפשרת דרך הגבול עם מצרים איננה מספיקה לענות על הצרכים המידיים של רשות המים ברצועה, וממילא, ממצרים לא ניתן להכניס את הסחורות שכבר הוזמנו וממתנות במחסנים בישראל.

השלכות ארוכות טווח

התוצאה היא שמצב התשתיות הידרדר עוד יותר, ופריקטים חדשים שהעבודה עליהם החלה טרם הלחימה, ביניהם בניית מאגרי מים חדשים והרחבה של מתקן התפלה חדש בדרום הרצועה, נעצרו כליל. נג'אר הוסיף כי הוא חושש שהשיבוש הקשה בהתקדמות העבודות ירתיע את התורמים הבינלאומיים. עוד אמר כי הכנסת הציוד שתקוע בישראל תדרוש תיאום חדש מול ישראל, אך היבואנים לא יודעים אם ומתי יוכלו להתחיל את התהליך. חוסר הוודאות החמור הביא גם להקפאת התקשרויות עם קבלנים לביצוע העבודות השונות. "גם אם ישראל תאפשר ברגע זה את הכנסת כל מה שחיוני לנו", הוא אמר, "יידרשו לפחות תשעה חודשים להחזיר את המערכות למצב שבו היו ערב הלחימה".

ערב הלחימה נג'אר עוד העז לקוות שה-CMWU תעמוד השנה ביעדי התוכנית האסטרטגית לשיפורים בתשתיות שהציבה לעצמה. שיפור מצב תשתיות המים והביוב ברצועה הוא עניין אקוטי. 95% מהמים ברצועה מוגדרים כבלתי ראויים לשתיה, מכיוון שאקוויפר החוף, מאגר המים הטבעי והיחיד של הרצועה, ניזוק מאוד במשך שנים של שאיבות יתר וחלחול דשנים ומי ים למאגר מי התהום. המים שנשאבים באקוויפר נמהלים במים מותפלים וחייבים לעבור בנוסף תהליך טיהור. כדי לשפר את איכות המים, נרכשים מים מחברת מקורות הישראלית, אך חלק מהם הולך לאיבוד בשל דליפות בצנרת. גידול האוכלוסייה ואיום הירידה בכמויות המשקעים עקב תהליכי שינוי האקלים, עלולים להחמיר עוד יותר את המצב. מחקרים מהשנים האחרונות הראו כי צריכת מים מזוהמים וסניטציה לקויה הם מקור ליותר מרבע מהמחלות

תחנה לטיפול בשפכים בצפון הרצועה. משרתת את האזור הצפוני צילום באדיבות CMWU

תחנת התפלת מים בדרום העיר עזה, משרתת 200,000 תושבים צילום באדיבות CMWU

על פי נתוני רשות המים של עיירות החוף ברצועה (CMWU), שליש מהצנרת שניזוקה בלחימה עדיין לא תוקנה כיאות. צריכת המים הביתית לנפש צנחה לכ-55 ליטרים ליום, כמחצית הכמות המינימלית היומית שעליה ממליץ ארגון הבריאות העולמי

בארות, מתקני התפלה ותחנות לשאיבות ביוב. "לא רק מזון הוא הומניטרי, אלא גם המים והביוב, ובמיוחד בתקופת הקורונה", אמר. "איך אפשר לצפות מבני אדם לשמור על כללי הזהירות וההיגיינה אם אין מים?". שורות אלה נכתבו כמעט שלושה חודשים לאחר שהושגה הפסקת אש. בישראל חוזרים וטוענים שהמחויבות של ישראל היא לספק "רף הומניטרי בסיסי", ונציגה, כאמור, טוענים לעמידה במחויבות זאת. בפועל, הטענות שלה לא מחזיקות מים וישראל לא רק מונעת מתושבי הרצועה את אחד הצרכים ההומניטריים הבסיסיים ביותר, אלא אף משתמשת בו כדי למנף את מצוקת התושבים ככלי מיקוח במשא ומתן מול חמאס.

מצב זה, יש להבהיר, אינו מתקבל על הדעת. לשליטה של ישראל על המעברים יש השלכות מרחיקות לכת על חייהם של שני מיליון תושבי עזה, מחציתם ילדים, והיא מגיעה עם חובות מוסריות וחוקיות להגן על זכויותיהם ולוודא שברשותם כל מה שנחוץ לקיום חיים תקינים. חובות אלה מתעצמות אף יותר לנוכח הפגיעות הקטלניות באלפי יחידות דיור ומסחר, מרכזים רפואיים ותשתיות אזרחיות. אך במקום לעמוד באחריותה כלפי התושבים, ישראל מנצלת בצניות את שליטתה במעברים, ומענישה באופן קולקטיבי את התושבים, שאין להם כל קשר או השפעה על המגעים בין ישראל לחמאס.

לאחר שהודיעה ישראל באמצע אוגוסט על פתיחת האפשרות לתיאום כניסת סחורות החיוניות לתשתיות המים והביוב, פנינו שוב לנג'אר. ברשימת הפריטים המצומצמת שאושרה, מסר לנו, חסרים פריטים וחומרים רבים שחיוניים לתפעול ושיקום המערכות, ולא ברור מתי הפריטים שכן נכללו ברשימה יוכנסו לעזה בפועל. ישראל אפשרת את הכנסת הציוד הרב שהיה תקוע בנמל אשדוד רק בשלהי אוגוסט. ברשות המים עדיין ממתינים למענה מישראל על בקשות שהוגשו להכנסת ציוד וחומרים נוספים הנחוצים לתיקון נזקי הלחימה. "כל הזמן מתגלים עוד ועוד נזקים, אנחנו מתקנים את מה שאנחנו מצליחים, אבל זה לא מספיק", אמר בדאגה. "החורף הולך ומתקרר, ואם לא נתקן את הנזקים עד אז, בתיים יוצפו. איך זה שמים וביוב לא נחשבים בעיני ישראל לעניין הומניטרי?", הוא המשיך לתהות, "אנשים צריכים אותם כדי לשרוד".

חלקי חילוף צילום באדיבות CMWU

עיכובים ממושכים מצידה במתן האישורים כבר האטו עבודות על פרויקטים שונים, בהם של גופים בינלאומיים, ואף פגעו בעבר בתפקוד התשתיות ובאפשרויות לשיפורים.

מציאות מדאיגה לקראת החורף המתקרב

נג'אר הסביר עוד כי ההידרדרות במצבם הכלכלי של התושבים בגלל הסגר וסבבי הלחימה משליכה כעת גם על אפשרויות גביית תשלומים על שירותי המים ולכן גם על היכולת לרכוש דלקים להפעלת גנרטורים בכמות אשר תאפשר הפעלה ראויה של

ברצועה, וכי והזיהום במים הוא גורם מוביל בתמותת ילדים.

סבבי לחימה קודמים ומדיניות הסגר וההגבלות שישראל משיתה על הרצועה מנעו במשך שנים תיקון ופיתוח של תשתיות המים והביוב. בתקופות המוגדרות כשגרה, ישראל מקטלגת כ-70% מהפריטים האזרחיים הנחוצים למערכות ברצועה כ"דו-שימושיים", מכיוון שהיא חושדת שישמשו לצרכים צבאיים. כניסת החומרים, הציוד וחלקי חילוף החיוניים לתפקוד ולכל הרחבה ושיפור של מערכות המים והסניטציה אפשרית רק דרך ישראל ותלויה בהסכמתה.